

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ СЛІДЧОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ

Заєць О.М., завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ОДУВС, к.ю.н., доцент

При розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері страхування доцільно здійснювати організаційні заходи щодо підготовки тактичних операцій, слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів у режимі максимальної таємності для усунення можливої протидії (знищення або зміни інформації) заінтересованими особами й одержання якнайбільше доказової інформації.

Організація взаємодії й координація протидії злочинам у сфері страхування покладається на Управління захисту економіки в областях. З метою координації роботи в зазначеному напрямку це Управління здійснює: систематизацію й комплексний аналіз інформації, необхідної для вжиття невідкладних заходів реагування на зміни оперативної обстановки у сфері фінансових послуг; взаємообмін інформацією щодо злочинів і злочинців між підрозділами МВС України та іншими правоохоронними органами; відстеження тенденцій розвитку злочинності, причин та умов, що сприяють їй, і повідомлення підрозділів МВС, правоохоронних органів про наявні тенденції щодо її поширення [1, с. 172].

При розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері страхування слідчий може взаємодіяти з оперативними підрозділами, спеціалістом, експертом, державними органами та ін. Найчастіше він взаємодіє з підрозділами державної служби фінансового моніторингу України, аудиторською службою України, управлінням захисту економіки та Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Співпрацює він також тісно з підрозділами поліції превентивної діяльності та іншими підрозділами МВС.

Основними завданнями взаємодії слідчого є: попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень; притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин; спільна діяльність по розшуку злочинців [2, с. 28].

З огляду на теоретичні положення та слідчу практику можна вирізнити такі форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері страхування: спільний виїзд на місце події; погоджене планування слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, спільне обговорення слідчих та оперативно-розшукових даних; своєчасне інформування взаємодіючими суб'єктами один одного про відомі їм факти готування або вчинення злочинів; створення тимчасово або постійно діючих слідчо-оперативних груп для здійснення в межах визначеної законодавством компетенції заходів щодо попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень у сфері страхування; постійний обмін інформацією, яка міститься в централізованих, обласних та інших банках даних оперативно-розшукового, оперативно-довідкового та іншого призначення, про розшукуваних злочинців, поведінку обвинуваченого, його наміри зникнути тощо; створення загальних банків даних про осіб, які займаються або можуть бути причетні до вчинення злочинів цієї категорії; спільне планування й проведення слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій.

Характер, зміст і форми взаємодії з оперативними підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері страхування визначаються обсягом інформації, якою володіє слідчий на певному етапі цього процесу, про спосіб вчинення злочину, чисельність, структуру і зв'язки злочинної групи, канали обгортівкування грошових коштів, збут викрадених матеріальних цінностей і т. д. На даному етапі аналіз способу й засобів учинення злочину, даних, одержаних при огляді місця події, дозволяє слідчому одержати необхідну інформацію шляхом використання інформаційно-довідкових, оперативно-розшукових і криміналістичних обліків. На перший план виходять такі форми його взаємодії з оперативними підрозділами, як вивчення функціональної структури й документообігу страхових компаній,

що обслуговують договір страхування, ознайомлення з технологією здійснення страхових виплат, призначення перевірок, ревізій тощо.

Кримінальні правопорушення у сфері страхування мають характер транснаціональних, що зумовлює необхідність міжнародного співробітництва правоохоронних органів.

На жаль, в Україні немає регламентованого на законодавчому рівні порядку співпраці з правоохоронними органами інших країн, а також «... напрацьованої практики взаємодії з компетентними органами держав далекого зарубіжжя в питаннях надання правової допомоги у ході розслідування кримінальних проваджень» [3, с. 90].

Для підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень у сфері страхування треба налагоджувати тісне співробітництво з правоохоронними органами інших країн, переймати їх позитивний досвід боротьби зі злочинами даної категорії, проводити спільні конференції з питань підвищення рівня розслідування, створення спрощених механізмів обміну інформацією щодо фінансових операцій з ознаками зазначених злочинів і т. д.

Великого значення при розслідуванні злочинів розглядуваної категорії набуває також взаємодія слідчого з контролюючими органами. Вважаємо, що слідчому в цьому випадку необхідно співпрацювати з Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Моторно (транспортним) страховим бюро України, Державною службою фінансового моніторингу України, комерційними банками та іншими державними органами.

На сьогодні правоохоронна діяльність оперативного працівника забезпечена інформаційними ресурсами підрозділів оперативної інформації ГУ НП та обласного адресно-довідкового бюро, до яких є ефективний та оперативний доступ. Крім того, в розпорядженні є масиви інформації про реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, наявність ліцензій на здійснення певних видів підприємницької діяльності, різних юридичних фактів тощо. Однак доступ до цих ресурсів неможливо назвати ефективним та оперативним, бо його реалізація передбачає складання письмових запитів, відправлення їх до відповідних організацій і витребування відомостей. У зв'язку з тим, що передбачений чинним законодавством строк надання таких відомостей становить один місяць (частини 3 і 4 ст. 33 Закону «Про інформацію»), використання цих інформаційних ресурсів для виявлення і розслідування злочинів (в двомісячний термін) унеможливується.

Слідчому для успішного розслідування кримінальних правопорушень у сфері страхування необхідно налагодити тісне співробітництво зі службами безпеки банків, страхових компаній, які на постійній основі провадять роботу з попередження втрат у цій сфері, вживають заходів щодо технічної захищеності фінансових каналів зв'язку, стежать за збереженням банківської та страхової таємниці (за нерозголошенням даних клієнта, а також здійснення операцій по його банківському рахунку) і т. д.

Правова база обміну інформацією між фінансовими установами і правоохоронними органами розроблена не досить чітко, без урахування необхідності діяти дуже швидко при розслідування злочинів розглядуваної категорії. На цей час також склалася практика, що керівники фінансових установ ухиляються від надання необхідних даних, посилаючись на банківську чи страхову таємницю, що в деяких випадках дозволяє злочинцям залишатися безкарними і заважає ефективній протидії таким злочинам.

Специфіка розслідування кримінальних правопорушень у сфері страхування викликає необхідність найширшого залучення спеціалістів з різних галузей знань. Кримінальне процесуальне законодавство України передбачає використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у 3-х формах – проведення експертизи, участь спеціаліста у проведенні відповідних процесуальних дій, проведення ревізій і перевірок (ст. 40, 71, ч. 3 ст. 237, 245, 262, 360 КПК України) [4]. Але практика диктує потребу використання спеціальних знань не тільки в рамках КПК України. Аналіз криміналістичних джерел і слідчої практики дозволяє виділити такі форми застосування спеціальних знань: участь спеціалістів у первинних слідчих (розшукових) діях; консультування слідчого зі спеціальних питань при плануванні розслідування й підготовці до провадження слідчих (розшукових) дій; призначення і проведення документальних ревізій, інших спеціальних перевірок за ініціативою слідчого, прокурора, суду; проведення судових експертиз.

Література:

1. Берназ В. Д. Организация расследования преступлений как научная категория криминалистики / В. Д. Берназ // Вісн. Запорізь. нац. ун-ту : зб. наук. пр. – 2006. – № 2. – С. 172-176.
2. Зеленский В. Д. Организация расследования преступления : криминалист. аспекты / В. Д. Зеленский. - Ростов н/Д. : Изд-во Ростов. ун-та, 1989. – 152 с.
3. Коновалова В. Е. Организационные и психологические основы деятельности следователя / В. Е. Коновалова. – К.: РИО МВД УССР, 1973. - 122 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.